

Politikai
röpiratok.

41.

41
296

ZÁGRÁBMEGYE KÖRLEVELE

ÉS AZ

EGYESÜLÉS.

DEÁK FERENCZTŐL.

KÜLÖN LENYOMAT

A

PESTI NAPLÓBÓL.

*Rendkívüli melléklet a „Sürgöny“
71-diki számához.*

3.
P E S T.

EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKADEMIAI NYOMDÁSZNÁL.

1861.

SZAGYAROSYI KÖNYVTÁR

1882

EGYKÖTÖS

Dr. BALLAGI GEZA.

ELŐSZÓ

1882

1882

1882

1882

Zágrábvármegyének a magyarországi törvényhatóságokhoz bocsátott körlevelében annyi keserűség, annyi méltatlan vád foglaltatik, és mindez oly sértő gúnynyal van párosítva, hogy olvasásánál akaratlanul azon megjegyzést tevém, miszerint az, ki másnak ily modorban ír, már akkor, midőn levelét megírja, elhatározta magában, hogy minden barátságos viszonyt végkép megsemmisít, sőt épen azért irt ily modorban, hogy a másiknak még utóbbra is minden közeledést lehetlenné tegyen.

De mivel én sok fontosságot helyeztem mindenkor a horvátok barátságos érzelmeiben, és 1848-ban is szerencsétlenségnek tartottam azon keserűséget, mit félreértések és izgatottság Magyarország és Horvátország közt létrehozta, most megdöbbenve látván, hogy ellenünk az izgatottság és keserűség Horvátországban még magasabbra hágott: elfojtott fájdalommal s elfogúltság nélkül vizsgálgattam a vádakat, miket Zágrábmegye ellenünk föl-

hoz; végig tekintetem a lefolyt két század politikai eseményein, és szigorú részrehajlatlansággal kérdeztem önmagamtól: mi szándékos bünt, mi véletlen hibákat követtünk el mi magyarok Horvátország irányában, mi az ellenünk fölhozott vádak és azon mély gyűlölséget igazolná?

A zágrábi körlevél előadja, hogy „Horvátország 1102-ben föltételek mellett választotta királyának Kálmán királyunkat, ki ezen föltételekre, midőn Belgrádban Zwonimir király dalmát koronájával megkoronáztatott, ünnepélyes esküt tett le; és így Horvátország ezen választás által csak personál-unio alapján jutott Magyarországgal szövetségbe, de teljes autonómiájából egy hajszálnyit sem engedett.“

Elmondja továbbá, hogy „a Kálmán király és Horvátország között kötött államszerződés az ugynevezett privilegium libertatum következtében a magyar királynak, mint horvát királynak, különösen a horvát földön kelle megkoronáztatnia, a horvát törvényhozó országgyűlésen elnökölnie, és a szent evangeliumra megesküdnie, hogy Horvátországnak s a horvát nemzetnek és egyháznak összes jogait, szabadságát megőrzeni.“

Elmondja az említett körlevél még azt is, „hogy a Habsburg dynastia koráig a három egyesült királyság kormányának élén mindig vagy királyi vérböli hercegek, vagy hatalmas bánok állottak, kik a népet Magyarországtól egészen függetlenül kormányozták, a mennyi-

ben a megkoronázott királyokkal szinte egyenlő jogaik voltak.“

Nem kívánok ezen historiai fejtegetésekre bővebb megjegyzéseket tenni, ez a történetbuvárok köréhez tartozik; ámbár annyit én is tudok, hogy az elsoroltakhoz történelmi valóság tekintetében is igen sok szó férne, és különösen könnyü volna megczáfolni azon állítást, hogy Horvátország, vagyis a három egyesült királyság, a bánok által Magyarországtól egészen függetlenül kormányoztatott, és hogy azon bánoknak a megkoronázott királyokkal egyenlő jogaik voltak.

Minők voltak Horvátországnak közjogi viszonyai Kálmán idejében? minő törvényeket alkotott Horvátország az Árpádok korszakában? azt részletesen kimutatni most már nehéz volna. De annyi — úgy hiszem — kétségtelen: hogy századok óta Horvát és Magyarország ugyanazon egy törvény alatt állott, együtt birták a magyar alkotmányt, együtt oltalmazták a két közös hazát. Közjogi kérdésekben ugyanazon törvényekre hivatkozott Horvátország, melyekre mi hivatkoztunk; a bulla aureát ők is ugy sajátjoknak tartották, mint a magyarok. A horvát polgár nagyrészt ugyanazon magánjogi törvények szerint perlekedett, öröködött, szerződött, mint a magyar; és e törvények Horvátország egyenes befolyásával ugyan, de magyar országgyűlésen, vagyis közösen alkottattak. Voltak s vannak Horvátországnak a közös törvényeken kívül saját

statutumai, miket Magyarország mindig tiszteletben tartott; volt és van külön országgyűlése, mely sok tárgyak fölött joggal intézkedett; de ezen statutumok, ezen intézkedések kisebb részét tették a köz- és magánjogi törvények egész terjedelmének. Az ily hatalom és azon teljes, tökéletes önállás között, minőt a zágrábi körlevél vitat, nagy a különbség.

És pedig nemcsak a Habsburg-ház uralma alatt keletkezett ez a kapcsolat és jogközösség Magyarország és Horvátország között. Nem hozok föl több, erre vonatkozó törvényt, csak futólag emlitek egy-két közjogi, illetőleg közigazgatási tárgyat, mely a magyar törvényhozás által határozottatott el, még a vegyes korszakban. Így például az 1351-iki 12-ik czikk azt rendeli, hogy a Dráva és Száva között lakó, és a posegai s valkói nemesség úgy fizesse a *lucrum camerae* név alatti adót, mint az ország többi nemesei. Az 1454-iki 9-ik czikk azt határozza: hogy Tótország úgy katonáskodjék, mint az ország egyéb lakosai. Az 1471-iki 6-ik czikk azt parancsolja, hogy a végvárak Horvát- és Tótországban magyarokra bizatassanak, nem idegenekre. Zsigmond 6-ik decretumának 1-ső cikke pedig (1435-ből) bizonyosságot tesz, hogy még azon bírói esküforma is, mit a horvát-tótországi bán, a főispánok, alispánok, ítélő-mesterek, táblabírák és egyéb bírói személyek kötelesek voltak letenni, egyenesen magyar országgyűlésen lón megállapítva. Mindezek s több effélék nem mutat-

nak oly teljesen elkülönzött önállásra, minőt a zágrábi körlevél kétségtelennek állit.

De, — a mint emlitém — történelmi fejtegetésekbe nem bocsátkozom. Mert ha talán történelmileg nem mind szorosán való is az, mit a zágrábi körlevél Horvátországnak egész a Habsburg-ház korszakáig terjedő független önállásáról előad, annyi mégis kétségtelenül igaz, hogy Horvátországnak, vagyis a három egyesült királyságnak, voltak mindig külön jogai, miket ők gyakran municipalis jogoknak neveztek. Volt mindig külön országgyűlésök, melynek hatásköre kisebb vagy nagyobb terjedelmű volt, sőt néha a legfontosabb közjogi kérdések fölött is határozólag nyilatkozott. Így történt ez 1527-ben, első Ferdinándnak megválasztásánál, különösen pedig a sanctio pragmaticának Horvátország által 1712-ben külön kijelentett elfogadásánál.

Ambár épen a sanctio pragmaticának ezen elfogadására nézve egy fölötté körülményt el nem hallgathatok. Horvátország 1712-ben mart. 9-kén fogadta el a sanctio pragmaticát Zágrábban tartott országgyűlésén s kijelentette, hogy a habsburgi ház fiágának kihaltával, Horvátországban a leányág fog örökösödni. Három esztendővel későbbben, 1715-ben, a magyar országgyűlésen törvény alkottatott, melyben határozottan kimondatik, hogy a habsburgi ház fiágának kihaltával, a nemzet szabad választási joga teljesen és tökéletesen ismét helyre áll. E törvény az 1715-ki 3-dik

t.cikk. Ezen törvény Magyarország és a kapcsoltságok karainak és rendjeinek nevében terjesztetett föl ő felségéhez, III-dik Károlyhoz, s legfelsőbb helyen sanctionáltatván, mint Magyarországra és a kapcsoltságok részéről szóló törvény adatott ki szokott formában, fejedelmi pecsét alatt.

És Horvátország követei, kik azon országgyűlésen jelen voltak, nem szálltak föl azon törvény ellen; nem jelentették ki, hogy — miután ők Horvátországra nézve az örökösödést már három évvel előbb a habsburgi ház leányágának lekötötték — a szabad választás ő reájok vissza nem szállhat; nem követelték, hogy az említett törvény rendelete csak Magyarországra szoríttassék; mert ha ezt követelték volna, annak a törvényben kétségtelesen nyoma volna; de a fejedelem maga sem tett a törvény ellen Horvátországra vonatkozólag kifogást, nem hivatkozott a horvát országgyűlésnek három évvel korábbi határozatára, nem kívánta, hogy a szabad választásnak ismét életbeléptetése Horvátországra nézve ki ne mondassék, hanem elfogadta és kiadta a törvényt, szokott formában, mint a Magyarország és a kapcsoltságok karainak s rendjeinek törvényét, megemlítve a decretum szokásos berekesztésében Horvátországnak egyházi és világi főbb hivatalnokait is.

Valóban, e körülménynél fogva könnyen azon sejtelen támadhat az emberben, hogy sem a horvátok, sem a fejedelem nem tekin-

tették a *sanctio praemunitiva* 1712-ben Zágrábban történt elfogadását oly kétségtelenül eldöntő határozatnak, minőnek azt okvetlenül kellett volna tekinteni, ha Horvátországnak azon teljes, tökéletes önállása, mire a zágrábi körlevél annyi súlyt fektet, kétségtelen lett volna.

De mindezek lehetnek helyes vagy helytelen nézetek; lehetnek egyik vagy másik részről tévedések, mik magokban ártatlanok és barátságos egyetértésünket bizonyosan nem zavarnák. A mit azonban Zágrábmegye körlevelének folytatában ellenünk fölhoz, az már több mint eltérő nézet, az már keserű, méltatlan vád.

Azt mondja ugyanis az említett körlevél, hogy: „később Horvátország államjogainak igazgatása mindenféle alakulásokon ment keresztül, s a 18-ik század második és a 19-ik század első fele folytatában a magyar államjoggal csaknem egy testbe olvadt, és hogy azon idők viszontagságai által Horvátország állami autonómiaja lassan-lassan egészen elenyészett s Horvátországnak a souverain szabad nemzet biborköpenye helyett Magyarország vétke miatt csak rongyok maradtak.“ Szemünkre veti továbbá, hogy: „a három egységes királyság főnállásának tagadásával azt eldiriboltuk, Fiumét tőlök elszakasztottuk s Horvátország előtt, azon föltétel elhatározásával, hogy követté senki nem választathatik, ki magyarul beszélni nem tud, a törvényho-

zási terem ajtaját — úgy szólván — becsuktuk; egy szóval, mi magyarok a horvát nemzetet a három egységes királyságban a világ szinpadjáról kitörölni és mind őket, mind a többi, részint velök törzsrokon, részint más néptörzsekhez tartozó nemzetiségeket, a török rajákhoz lealacsonyítani törekedtünk.“

Lássuk tehát, mik voltak azon cselekvései a magyar nemzetnek, mik által ily súlyos vádakat megérdemlett!

„Teljes, tökéletes független önállása volt Horvátországnak“ — azt mondja a zágrábi körlevél; „de később államjogaink a magyar államjoggal egy testbe olvadtak, és a souverain szabad nemzet biborköpenye helyett a mi vétünk miatt nekik csak rongyok maradtak.“ De mi vettük-e tehát el azon autonómiát? melyik törvény az, mely őket attól akaratajok ellen megfosztotta?

A független önállásnak leglényegesebb része a törvényhozás terén az, hogy a nemzet önmaga határozza meg az állam szükségére fizetendő adónak mennyiségét.

Minő mértékben s mily sikerrel gyakorolta Horvátország hajdan ezen jogát? azt Horvátország jogtudósai s történetbuvárai nálamnál jobban tudják; de azt én is tudom, hogy Horvátországot az állami független önállás ezen lényeges attributumától nem a magyar erőszak fosztotta meg, hanem arról Horvátország önmaga, minden kényszerítés nélkül lemondott. Ugyanis: 1790-ben Horvátország rendei kö-

veteik által előterjesztést tettek a magyar országgyűlésen, melyben követelték, hogy alkottassék törvény, miszerint Horvátországnak adója mindig magyar országgyűlésen tárgyalassék s határoztassék meg.

A közigazgatási autonomia körében hasonló lépést tett Horvátország, midőn ugyanazon országgyűlésen követi által határozott utasítás mellett azon kívánságát adta elő, hogy ezentul Horvátország közigazgatása mindenkor a magyar kir. helytartó tanács alatt álljon és az törvény által biztosítottassék. Így lön alkotva Horvátország határozott kívánatára az 1790-iki 58. és 59-ik tezikkel.

Mi vagyunk-e tehát okai, hogy Horvátország az autonomiának fönnemlített két kéréstől önként lemondott? mi kényszerítettük-e arra fenyegetésekkel? vagy csábítottuk kecségetésekkel? Vagy talán Magyarország rendjeinek vissza kellett volna utasítani őket és a bizalmat magoktól eltaszítani?

Mi által vontuk mi kétségbe Horvátország fönnállását? melyik törvény az, mely azon királyságot szétdarabolja? Fiumét a mi illeti, száz éve már, hogy az Magyarországhoz csatoltatott; közel hatvan éve, hogy ezen visszacsatolás törvénybe van iktatva. Bűn-e az, hogy Magyarország százados sajátját visszakívánja? A mi bűnünk-e, hogy Fiume maga is e kívánatunkat teljes erejéből támogatja s a régi kapcsolatot vissza ohajtja? Tudom, hogy Magyarországnak Fiuméhez i joga Horvátország

által gyakran kétségbe vonatott, s nem ereszkedem e jog fejtegetésébe; csak azt említem meg, hogy a visszacsatolás előtt hosszú ideig Fiume sem Magyarországhoz, sem Horvátországhoz tetteleg nem tartozott. És mivel Horvátország saját önállásának bebizonyítására annyi fontosságot helyez azon körülménybe, hogy a *sanctio pragmatica*t önállólag, s külön és tizenegy évvel előbb fogadta el mint Magyarország, figyelemzetésül hozom föl, hogy Fiume a *sanctio pragmatica*t 1725-ik évi nov. 25-én külön és önállólag fogadta el, tizenhárom évvel utóbb, mint Horvátország, s két évvel utóbb, mint Magyarország.

De legfontosabb vád, melyet ellenünk Horvátország fölhoz, az 1848-ik évi 5-ik czikknek azon rendelete, miszerint a törvényhozási nyelv egyedül a magyar, és így, a ki magyarul nem tud, képviselőnek nem választható. Legfontosabbnak mondom ezen vadat, mert abban legalább az előadott tény igaz.

De tekintsünk vissza azon körülményekre, mik között az említett törvény alkottatott.

Sok éveken keresztül küzdött a nemzet a latin nyelv uralma ellen, mind a közigazgatásban, mind a törvényhozásban, és ismételve sürgette, hogy a jeles, de holt latin nyelv helyett, az élő honi nyelv legyen a törvényhozásnak és közigazgatásnak nyelve. Sokszor felszóllaltak e tárgyban Horvátország követei, védve a deáknyelvet. s emlegették erre vonatkozólag *municipalis* jogaikat; de nem sürget-

ték saját honi nyelvöket, még csak a közigazgatás körére nézve sem.

1844-ben több hévvel sürgették az országrendei honi nyelvöket; Horvátország követei több hévvel védték ismét nem a horvát, hanem a latin nyelvet, és a keserüségeküszöbéig folytatott vitatások eredménye lön az 1844-iki 2-ik czikk, miszerint kimondatott, hogy az országgyűlési nyelv ezentul kirekesztőleg a magyar léssen, egyedül a kapcsoltrészek követeinek engedtetvén meg, hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi hat évek alatt tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.

És az országgyűlésnek ezen határozatát talán indignatióval fogadta Horvátország? talán nemzetiségének eltiprását, önállásának veszélyeztetését, jogainak megsemmisítését látta ezen határozatban? Épen nem. Az 1847. évi országgyűlés kezdetén a Főrendek táblájának dec. 4-én tartott 8-dik ülésében, Horvátország követe következőkép nyilatkozott: „Ámbár a horvátországi követeknek az 1844-ki 2. czikk értelmében egész 1850. esztendeig szabad lenne diákul szállani, küldőink mindazonáltal, hogy a magyar nemzet iránti hajlandóságukat és igaz szeretetüket ezáltal is tettleg megmutassák s Magyar- és Horvátország közt az alkotmányos kapcsot erősebben összeszorítsák; nekünk, követeiknek, meghagyták, hogy már ez országgyűlésen magyarul fölszólaljunk.“

Ily nyilatkozat után lehetett-e gyanítani, hogy a horvát nemzet annyi keserőséggel fogadja az említett törvény alkotását, melyhez nemcsak követeknek szavazata, hanem saját országgyűlésének egyenes utasítása által is hozzájárult? És valamint akkor nem volt szándéka az országgyűlésnek Horvátország előtt a magyar nyelv által elzárni az országgyűlés teremének ajtóit, ugy ezen kérdés most sem tenne akadályt egyesülésünkben s a törvény említett rendeletét, ha Horvátország kívánja, épen Horvátországra nézve, bármikor lehetne módosítani.

Általában a 48-ki törvények sok keserű meg-támadásoknak voltak kitéve Horvátország részéről és én még ma sem tudom, melyek azon pontok, mik által Horvátország annyira sértve hitte magát, hogy e miatt gyűlölsége engesztelhetlen lön?

Egyik, mi ellen horvát részről gyakran kifogás tétetett: a felelős miniszterium; de hiszen Horvátország közigazgatási tekintetben előbb is a m. udv. kancellária és m. k. helytartótanács alatt állott s nem is akart külön közigazgatást. A felelős miniszterium pedig a közigazgatási kormányiszékek helyébe lépett; lehetett-e tehát gyanítani, hogy azon ország, mely maga kívánta, hogy közigazgatása a m. k. helytartótanács alatt álljon, sőt erre nézve mint emlitém, törvényt is akart 1790-ben alkottatni — az ezen kormányiszéknek helyébe állított felelős miniszteriumot nemzeti jogai

sérelmének tarthassa? És ezt annyival kevésbé tarthatta Magyarország valószínűnek, mert Horvátországnak az országgyűlésen jelen volt követei Horvátországra nézve nem kívántak a felelős miniszteriumra vonatkozólag kivételt tétetni.

A népképviseletet sem neheztelhette Horvátország; mert hiszen azt saját országgyűlésére nézve is megállapította; azt sem neheztelheti, hogy az országgyűlési képviselők számának meghatározásánál Pozsega, Verőcze és Szerémvármegyék külön említettnek és Horvátország is külön. Ennek oka egyedül az volt, hogy az említett megyék előbb is külön küldöttek követeket a magyar országgyűléshez; de az szándékában senkinek nem volt, hogy ezáltal az említett megyéket a három egyesült királyságtól elszakasztani akarja.

Gondoskodott az 1848-iki törvényhozás a határőrvidékek képviseletéről is; igyekezett a magyar miniszterium szabaddá tenni a határőrvidéket, és nem a magyar miniszterium volt oka, hogy se a határőrvidék, se Horvátország képviselőket nem küldött; és hogy a határőrök szabadokká nem lettek.

Nem csorbitotta az említett törvény a horvát országgyűlésnek jogait sem, és ha arra nézve, hogy Horvátország a magyar országgyűlésre nem törvényhatóságilag, hanem mint ország akarja jöendőben is küldeni képviselőit, Horvátország követei az 1847—8-ki országgyűlésen csak egy szóval tettek volna említést, e

kívánat azonnal teljes készséggel teljesített volna.

Midőn az 1848-ki országgyűlés befejeztetett, a magyar miniszterium egész bizalommal fölszóllította Horvátország bánját: jöjjön el s értekezzék a miniszteriummal Horvát- és Magyarország közdolgairól, segítse tanácsával és közremunkálódásával a kormányt. De a bán ezen bizalmas fölszólítást visszautasította. Levelében nem annyira Horvátország nemzetiségének, önállásának, municipalis jogainak állítólagos sérelmeit emeli ki, hanem főkép a dynastiának az 1848-ki törvények által sértett érdekeit hozza föl, melyeket, mint katona és hű alattvaló, védeni tartozik. Elmondja, miként megtörténhetik, hogy azoknál, kikért küzdeni fog, hálátlanságra talál, de azért lovagias kötelességeihez hű marad.

Igy lépett a viszály a tettelegesség terére, sok vért, sok szenvedést, két derék nemzetnek egymástóli elidegenedését, a hétszázados kapocs szétszaggatását vonva maga után. És nyugodt lélekkel most is elmondhatom: az Isten tudja miért?

Azt hittem, tizenkét évi közös szenvedés elhárítja a félreértéseket, csillapítja az izgatottságot s magyar és horvát gyűlölségnélkül, komoly higgadtsággal vizsgálhatja majd: mi leend hasznos egyiknek és másiknak? minő a közösség, minő kapocs boldogítja egyiket és másikat leginkább? és ha e kapcsot szorosabbra vagy tágabbra kívánja változtattatni a köl-

csönös érdekek viszonylagos méltánylása, megteendik ezt indulat nélkül, közös egyetértéssel. Azonban ismét csatlakoztam, az Isten tudja miért?

A zágrábi körlevél — úgy látszik — következőkép alakítja okoskodását: Horvát-, Dalmát- és Tótországnak, e három egyesült királyságnak a hajdankorban teljes, tökéletes önállása és Magyarországtól egészen független alkotmánya s önkormányzata volt. Magyarország és a három egyesült királyság között hajdan csak a király személyében létezett personal-unio, de ezen függetlenség, ezen önállás később az idők viszontagságai által lassankint elenyésztek s Horvátország államjogai a magyar államjoggal csaknem egy testbe olvadtak; most azonban a horvát nemzet ismét visszaköveteli századokon meggyengült teljes, tökéletes autonomiáját s visszaköveteli mindazt, mi Kálmán király korában főnnállott.

De ha ez így van, sőt még akkor is, ha a multa nézve mindaz a mi állittatik, nem teljesen állana, nem lett volna-e férfiasabb s talán nemesebb, a követeléssel föllépni azon méltatlan vádak nélkül, mik ellenünk szóratnak s mik indokolva nincsenek?

Hiszen, hogy Horvátországnak függetlensége és önállása — mint Zágráb mondja — az idő viszontagságai által lassanként elenyészett, nem mi okoztuk. Horvátország államjogai nem a mi erőszakoskodásaink által, nem

az ő ellenszegülésök daczára olvadtak a magyar államjoggal csaknem egy testbe. Azt, hogy ők ily teljes önállást és függetlenséget kívánnak, csak most halljuk legelőször a zágrábi körlevélből. Követeik azt az országgyűlésen soha nem formulázták, sőt ellenkezőleg az 1848-dik évi országgyűlésen a törvények alkotásában tetteleg is részt vettek. Mi által van tehát igazolva Zágráb körlevelének azon vádja, hogy mi a horvát nemzetet a három királyságban a világ szinpadjáról ki akarjuk törölni?

Szemünkre veti a körlevél, hogy Muraköz, mely állítólag több száz évig, sőt a legujabb 12 évi birtoknál fogva is Horvátországhoz tartozott, Zalamegyébe ismét visszakebelezetett. Ha Horvátország Muraközre nézve biztosabb jogalapot föl nem tud hozni, mint a mit a körlevél megemlít, akkor követelése csakugyan alaptalan. Fölhozza ugyanis a hajdankorban több száz évi birtoklást s ennek bebizonyítására hivatkozik II-dik Ulászló 3-dik rendelete 34-dik t.cikkének 4-dik szakaszára. Ezen törvény elszámálván a harminczadok helyeit, a 4-dik szakaszban azt mondja, hogy Tótországban Zágráb, Nedelcze, Varasd, Mura-szombat — főharminczadok; mivel pedig Nedelcze Muraközben van, Zágrábmegye azt következteti, hogy egész Muraköz Tótországhoz tartozott. De nem figyelmeztett Zágrábmegye arra, hogy ugyanazon 4-dik szakaszban a tótországi főharminczadok között Mu-

raszombat is meg van említve; ez pedig a Murán is innen, Muraköztől jó távol, Vasmegegyében fekszik, mit Zágrábmegye Horvátországhoz nem is követel. A következő 5-dik szakaszban pedig a föntcbb elsorolt tótországi főharminczadokhoz tartozó fiókharminczadok között Szombathely és Pinkaföld Krapinával és Rác-Kanizsával egy sorban vannak elszámálva; s ebből mégis bajos volna azt következtetni, hogy Szombathely és Pinkaföld is Horvátországhoz tartozott. Altalában véve, ha figyelemmel tekintjük meg a harminczadok helyeiről szóló törvényeket, meg fogunk győződni, hogy azokból az országok határaitra következtést vonni nem lehet, mert azokban a kereskedelmi vonalokra lévén főképp tekintet, különféle országok helyei össze vannak keverve. Tekintessék bár meg sok hasonló törvények között az 1715-diki 91-dik törvény, hol a varasdi főharminczadhoz tartozónak említetik a muraközi Nedelcze is, Légrád is; a Muraközben fekvő rác-kanizsai főharminczadhoz tartozónak pedig Regede Stájerországban; s ki fogja már ebből azt következtetni, hogy Stájerországnak Magyarországhoz vagy Horvátországhoz kell tartozni?

Azt mondja továbbá a körlevél, hogy Magyarország mellett nem szól egyéb, kétszáz esztendei bizonytalan birtoklásnál, melyet 1848-ban a fegyver eltörlött. Ne felejtse Zágrábmegye, hogy a kétszáz esztendő előtti birtoklást semmivel nem képes bizonyítani Hor-

vátország részére; azt pedig, hogy az utolsó kétszáz esztendő alatt Magyarországnak a zágrábi körlevélben is elismert birtoklása bizonytalan lett volna, épen semmivel nem támogatja, holott Magyarország részére e részben mind a törvények, mind a közigazgatásnak sok évek óta szakadatlan okiratai elég bizonyosságot tehetnek.

Még különösebb a körlevélnek azon állítása, hogy Magyarország birtoklási jogát 1848-ban a fegyver eltörlötte, és hogy a legújabb 12 évi birtoknál fogva Muraköz Horvátországnak sajátja lett.

1848-ban, vagyis inkább 49-ben, az osztrák császár hadserege, szövetségesének, az orosz czárnak hatalmas segítségével legyőzte a magyar forradalom seregeit. A háboru bevégeztével a fejedelem félretéve Magyarország alkotmányát, abszolút hatalommal rendelkezett Magyarország territoriuma fölött, s elszakasztván abból Muraközt, azt Horvátországhoz csatolta. Most, ugyanazon fejedelem ugyanoly hatalommal Muraközt ismét Zalamegyéhez visszacsatolta. Ha a fegyver jogot adhatott volna 1848-ban, azt ő Felségének adta volna, ki a maga és szövetségesének seregeivel győzte le a magyar sereget, nem pedig Horvátországnak, mely a császárnak nevében annak zászlói alatt, s nem saját kezére vett részt a háborúban.

Ő Felsége azon sérelmet, melyet Magyarországnak okozott, midőn Muraközt elszakasztotta, a visszacsatolás által megorvosolta; s mi jogtalanságot követtünk el mi, hogy azt,

a mi 1848. előtt kétségtelenül miénk volt s tölünk erőszakkal vétetett el, midőn az által, ki tölünk azt elvette, ismét visszaadatik, szivesen elfogadjuk? és pedig annál szivesebben, mert azt Muraköznek népe is buzgón óhajtja.

Állítsuk egymás mellé Horvát- és Magyarország jogérvényeit Muraközre nézve. Horvátország azt mondja: Muraköz hajdan Horvátországhoz tartozott, de azután kétszáz esztendeig Magyarország birtokában volt, hanem akkor a császár fegyveres hatalommal legyőzvéen Magyarország seregeit, Muraközt Horvátországhoz csatolta, s így birta azt Horvátország 12 esztendeig, míg azt ugyan a fejedelem Magyarországhoz ismét vissza nem csatolta.

Ellenben Magyarország részéről az mondatik: Semmiből ki nem tűnik, hogy Horvátország Muraközt a régiebb korban valósággal birta volna, de az kétségtelen, hogy századok óta Muraköz Magyarországhoz tartozott, a mint ezt Horvátország is elismeré. Ezen közelebb lefolyt századok alatt Horvátországnak elég alkalma lett volna Muraközre nézve követelését érvényesíteni vagy az országgyűlésen, vagy a fejedelem előtt, de ezt soha nem cselekedte; sőt ily követeléssel az országgyűlésen elő sem állott, hanem Magyarországnak s illetőleg Zalamegyének Muraköz fölötti törvényhatóságát mindig respectálta. Ily birtoklás fontosabb-e, vagy azon tizenkét esztendő, mit Zágrábmegye fölemlit?

Mit mondana Horvátország, hogy mi, oly ré-

szekre nézve, melyek egykor nem Horvátországhoz tartoztak, épen oly okoskodással élnénk, minővel Zágrábmegye él Muraközre nézve? s azt mondanók, hogy például Verőcze, Pozsega és Szerémmegyék hajdan egyenesen Magyarországhoz tartoztak s hivatkoznánk e részben sokkal világosabb törvényekre, mint a melyet Zágrábmegye Muraközre nézve megemlített. Például az 1478-iki 7-ik, és 1498-iki 16-ik czikkekre, különösen pedig Verbőczyre, ki az említett három vármegyét határozottan a magyar megyék közé sorolja; és ha fölhoznók, mikép azon megyék a legújabb időkig külön voltak képviselve a magyar országgyűlésen, nem úgy adóztak mint a horvát megyék; s mindezekből azt következtetnők, hogy Horvátország bünt követ el a magyar nemzet ellen, midőn azon megyéket megakarja tartani. De mi ezt nem tesszük; mi tiszteletben tartjuk Horvátország jogait, sértetlennek alkotmányos territoriuma integritását és ha tartoztak is az említett megyék egykor Magyarországhoz, nekünk az elég, hogy az utóbbi korban a három egyesült királyság territoriumához tartoznak, s mi azt mindig respectálni fogjuk, de hasonló méltányosságot kívánunk mi is Magyarország territoriumára nézve.

Ugyanazon egy államhoz tartozó külön országok között lehet-e szó hódítási jogról a háboru bevégezése után? és alkotmányos nép, minőnek a horvát nép is bizonyosan óhajt te-

kintetni, használhat-e területének terjesztésére oly módot, egy másik, ugyanazon államhoz tartozó alkotmányos ország ellen, minőre, mint jogalapra, Zágrábmegye hivatkozik? Még osztrák és horvát szempontból tekintve is a dolgot, ha Magyarország fegyvert fogott a fejedelem hatalma ellen, s a fejedelem azt legyőzvé, a béke ismét helyre állott: helyes és igazságos-e, hogy a győző mellett harczoló örvendjen a másik szerencsétlenségének, osztozni kívánjon annak birtokában? és midőn a győző azt, a mit elvett, ismét visszacsatolja, még ezen jogtalanul osztozó tekintse magát megkárosodottnak az által, hogy amaz, elvesztett birtokát erőszak nélkül visszakapta?

Még sajtóságosabb a körlevélnek azon vádja, miszerint mi a horvátokat is, más nemzetiségeket is a török rajákhoz igyekszünk lealacsonyítani.

A magyar nemzet 1848-ban a népre és a népnek minden osztályára teljes egyenjogúságot hozott be; sem néptől, sem nemzetiségtől nem vett el jogokat, hanem adott kinek-kinek igazság és méltányosság szerint. És ugyanazon pillanatban, midőn megtette azt, mivel az igazságnak tartozott, megtámadtatt fegyverrel minden oldalról ön testvérei által, kik harczoltak, azon meggyőződésben, hogy nemzeti jogaikért harczolnak, miket mi csorbítani nem akartunk; és ha e részben valami követelésük még volt, azt harcz nélkül

is szívesen teljesítettük volna; ők azonban harczoltak, véresen, és talán akaratjuk ellen más érdekekért, nyeremény nélkül, polgári harczban, minek még dicsősége is mindig fájdalmas.

Ha a török rajáknak, kikhez mi, a zágrábi állítás szerint, hasonlókká akarjuk tenni az idegen nemzetiségeket, ha mondom, a török rajáknak olyan politikai helyzetök volna, mint minőt a magyar törvény adott az itteni idegen nemzetiségeknek : aligha biztosabban nem állana a török birodalom, és Déli-Szlávia léteülhetésének reménye valószínűleg tivolabb volna. Nálunk politikai és polgári jogokra nézve semmi különbség nincs a magyar és nem-magyar közt. A törvényhatósági közigazgatásoknál mind a tanácskozó testületek, mind a tisztviselők választásában a többség határoz; és az határoz még a nyelv fölött is, mely a köztanácskozásokra használtassék. Mutasson valaki Európában államot, mely a területén lakó idegen nem-souverain nemzetiségek iránt több méltányossággal jár el! És mégis arra szállit föl minket Zágráb körlevele, hogy „tegyük szívünkre kezünket és ismerjük meg, hogy méltatlan viseletünk által a horvátok ellen vétkeztünk.“ De mi tehát azon vétkünk, melyért ily bünbánó vallomást kellene tennünk? Hiszen ha a recriminációknak helye és ideje volna, szállhatránk talán mi több joggal; de fátyolt vetve azokra, miket a multban

szenvedtünk, nyugodt lélekismerettel nézünk a jövővel szembe.

Ismélem, hogy mi Horvátországot az 1848-i törvények által nemzeti jogaiban nem sértettük, de sérteni nem is akartuk és keserűség nélkül mondom, hogy mindazt, a mi 1848. után ellenünk történt, szerencsétlen félreértésnek és a fölzaklatott indulatok rohamosabb kitörésének tulajdonítjuk. Nincs bennünk gyűlölség a múltért, még akkor sincs, ha Horvátországot saját érdekeinek helyes vagy helytelen fölfogása tőlünk elszakasztva, más utra vinné.

És miért nem áll ez így Horvátországban a magyar nemzet irányában? miért van zágrábi körlevélnek mindenik sorában gúnnyal párosult gyűlölet ellenünk? mi célból izgatja Zágrábmegye a Magyarországon lakó idegen nemzetiségeket a magyarok ellen? még felsőmagyarországi szlávbarátinkat is, kiknek ellenünk panaszuk nincs; s kiket azért, mert barátink s testvéreink akarnak maradni, általunk elnyomott török rajáknak gunyol? mi öröme, mi nyeresége lenne abból Horvátországnak, ha sikerülne ingerültséget támasztani ez országban faj és faj között és azáltal nehezzé tenni egyiknek is, másiknak is a kölcsönös méltányosságot? Mi nem ijedünk vissza más nemzetiségű honfitársaink követelésétől, mert erős bennünk az akarat: teljesíteni mindazt, mit Magyarországnak politikai szétdarabolása nélkül teljesíteni lehet; s meg

vagyunk győződve, hogy oly követeléseket, miknek teljesítése lehetetlen, más nemzetiségű honfitársaink tenni nem fognak.

A mely nemzet 1848-ban elég erős és eszélyes volt, senki által, még az események által sem kényszerítve, minden politikai jogot megosztani a népnek minden osztályával : elég erős és eszélyes leszen ezentul is arra, hogy a nemzetiségek kérdésében is igazságos legyen e honnak minden polgára iránt.

És Zágrábmegye nem elégli meg, hogy méltatlan vádjaiival gyűlöletet fejez ki és gyűlöletet akar gerjeszteni ellenünk önhazánkban is; hanem még gyűlöletessé akarja tenni a magyart a külföld előtt is, mert ránk fogja, hogy mi egy nagy államot akarunk alapítani, mely a Kárpátoktól a Balkánig, sőt talán Konstantinápolyig terjedne s mely szerintünk nem Magyarország leendene, hanem kizárólag magyar (magyarisch).

Pedig jól tudja Zágrábmegye, hogy nem mi vagyunk azok, kiknek ohajtásaik ilynemű terveken járnak; mi ohajtjuk, hogy e haza erős legyen polgárainak egyetértése által, fölvirágozzék jótékony s igazságos törvények alatt; de határait terjeszteni, más idegen állam birtokára vágyni, más szabad népet meghódítani akarni szándékunk nincs, még ha lehetőségünk oly nagy volna is, hogy e czélt könnyen elérhetnők.

Miért akarja tehát Zágrábmegye még e váddal is, melynek alaptalanságát épen ő tudja

legjobban, békés szomszédinkat ellenünk gyűlöltre izgatni és minket oly színben állítani a világ elébe, mint a kik sajátunkkal be nem elégedve, vagy veszélyes, vagy nevetséges nagyravágyásból birodalmakat akarnánk fölforgatni, országokat meghódítani, oly országokat, melyek jelenleg másokéi, melyekre, ha a sors úgy akarja, hogy mostani urokat változtassák, más hatalmasabbak számitanak?

Midőn azon őszinte készségünket, hogy fátyolt vessünk a mult idők szomorú eseményeire, más részről annyi váddal, keserőséggel látom viszonzva, nem örömmest mondom ki, de akaratlanul eszembe jut: hogy rendesen nem a sértett fél az, ki a méltatlan sérelmet nehezen felejtí.

De miután elmondottam nézetemet Zágráb-megyének körlevelére; szabad legyen elmondanom egyéni meggyőződésemet Horvát-, Dalmát és Tórországnak Magyarországgali egyesülésére nézve is.

Az egyesülés kérdésének megoldása főkép Horvátországtól függ. Ha Horvátország velünk egyesülni akar, mi az egyesülést szívesen fogadjuk; ha saját nemzetiségének vagy önkormányzatának érdekében föltételeket akar kikötni, ha saját országgyűlésének hatáskörét szélesebbre akarja terjeszteni, ha a velünk közös törvényhozásban más módon, más arányban akar részt venni: mi föltételeit vissza nem utasítjuk, módosításait nem ellenezzük.

Tudjuk mi azt, hogy Horvát-, Dalmát- és

Tótország a magyar koronához tartoztak ugyan, de nem voltak Magyarország. És ha nem birtak is oly teljesen elkülönzött önállással, minőt némelyek vitatnak, ha azon kapcsolat, mely közöttünk és közöttük fűnállott, sokkal, igen sokkal több és szorosabb volt is a personal-uniónál : de volt mindenkör saját elkülönzött territoriumok, volt politikai nemzetiségök s a mellett, hogy Magyarország minden jogaiban osztoztak, voltak külön jogaik is, miket Magyarország mindig tiszteletben tartott. — A magyar törvény midőn ezen országokat kapcsol. t részeknek nevezte, nem értett az alatt erőszakos kapcsolatot, nem értett alárendeltséget, hanem oly kapcsolati viszonyt, melyet Horvát-, Dalmát- és Tótország önként, szabad akarattól kötött velünk, a jognak, méltányosságnak és közös szabadságnak alapján.

Azt a vádat, hogy mi hódított országoknak szeretnénk tekinteni a három egyesült királyságot, nehezteléssel utasítjuk el magunktól. Tudjuk mi azt, hogy kölcsönös viszonyainknak alapja nem hódítás. De ha hódítással vette volna is kezdetét Magyarország birtoklása azon országokban, arra hivatkozni méltatlanságnak s valóban fonákságnak tartanók. Mi a hódítást soha nem ismerjük el érvényes jogalapnak a hódított nép irányában ; s azt hiszszük : hogy a hódított nép kötelességei csak addig terjednek, meddig a hódítónak fegyvere ér. Moralis kötelességet csak a szerződésileg, vagy a szó nél-

kül ugyan, de kényszerítés nélküli folytonos cselekvényekben nyilvánult szabad beleegyezés vonhat maga után. Mi a három egyesült országot társainknak tekintjük, kik önként, szabad akaratból, sorsukat a mi sorsunkkal már századok előtt összekötötték, és századok óta jóban roszban osztoztak velünk. Felsőbbségi hatalomról, alárendelt helyzetről, közöttünk szó nem lehet, hanem csak a kölcsönös egyetértéssel kötött százados egyesülés föntartásáról.

Ezen egyesülésnek föltételeit, ha azok valamely részben egyik vagy másik félre nyomasztókká váltak, lehet kölcsönös egyetértéssel módosítani, de magát az egyesülést egyoldalulag erőszakosan szétszakgatni, talán sem jogos, sem czélszerű nem volna.

Ha tehát Horvátország minden közjogi viszonyt, mely közöttünk fönnállott, teljesen meg akar szüntetni s minden kapcsolatot végképen el akar szakasztani, mi ki nem mondhatjuk azt, hogy a végelszakadásba is beleegyezzünk, sőt kötelességünk leendő jogaink föntartására óvást tenni, valamint Horvátország is óvást tennie, ha a három egyesült királyságnak bármely része el akarna tőle szakadni; de az elszakadás meggátolására tetteges lépéseket nem teendünk s erőszakhoz még akkor sem nyulnánk, ha azt tenni hatalmunkban volna. Mert a gyűlöléssel párosult kényszerített kapcsolat nem volna áldást hozó sem mi reánk, sem ő reájok.

Az egyesülés tehát, vagy elszakadás — leginkább Horvátországtól függ. De ha Horvátor-

szág épen akkor, midőn teljesen független önállást követel, ezen önállást mindenekelőtt arra használná, hogy belépne a birodalmi tanácsba, és az eddig közöttünk fönnállott közjogi viszonyokat azért bontaná föl, hogy az osztrák örökös tartományokkal hasonlókat, sőt még szorosabbakat kössön; ha Horvátország az adó és katonaaállítás kérdéseinek elhatározását azért akarná a magyar országgyűléstől elvonni, hogy azt a birodalmi tanács kezeibe adhassa; ha azért nem akarja a magyar felelős miniszteriumot, mert állami életének legfontosabb tárgyaira nézve, minők a birodalmi tanácsnak fönntartott adó és katonaaajánlás, hadügy, pénzügy, kereskedelem az osztrák ministeriumtól, és pedig valószínűleg nem felelős osztrák miniszteriumtól akar függni: már akkor az egyesülés közöttünk csakugyan lehetetlen, mert az egyesülésnek nem leend tárgya.

Magyarország valószínűleg nem fog a birodalmi tanácsba lépni; mi Magyarország törvényes önállását föl nem áldozhatjuk; a sanctio pragmaticát, mely ezen önállást biztosítja, föl nem forgathatjuk; azon szent és sérthetetlen alapszerződést, melyet őseink az uralkodó házzal kötöttek s mely a nemzet és fejedelem jogainak egyformán alapul szolgál, meg nem semmisíthetjük; az adó és katonaaajánlás jogát, mely századok óta a nemzetet illette, idegen kezekbe nem adhatjuk; a törvényhozás jogát a magyar királyon kívül senki-

vel mással meg nem oszthatjuk; egyszóval, Magyarországot törvényes önállásától, függetlenségétől és alapszerződésekben biztosított ősi alkotmányától megfosztva, octroyozott alkotmányu osztrák provinciává nem tehetjük.

Ha tehát Horvátország, jövődjének vélt érdekében tőlünk elválva, az erősebb hatalomhoz csatlakozik, mi ezt nem gátolhatjuk; de e csatlakozást kénytelenek leszünk végelszakadásnak tekinteni, mert nem marad fenn tárgy, mire nézve egyesülhessünk. Minden fontosabb közjogi tárgyakat a birodalmi tanács fog eldönteni Horvátországra nézve is; a magánjogi s közigazgatási törvényhozást Horvátország a maga országgyűlésén fogja gyakorolni. A közigazgatást minden, a birodalmi tanácsnak fönntartott tárgyakra nézve, a bécsi miniszterium intézi Horvátországban is, a többi tárgyakra nézve pedig természetesen Horvátország önmaga viszi. Mi marad tehát az egyesülésre? A personal-unióra nem szükséges közöttünk külön egyesülés, mert a personal-unio ugyis meg van az osztrák birodalom minden tartományi között; és így Horvátország épen oly viszonyban fog állani velünk, mint Galiczia, Csehország Tirol vagy Ausztria.

Bezárom e sorokat azon ohajtással: vajha az egyetértés békitő szelleme lengené által Szent István kóronája minden országait, minden népeit, hogy legyenek egységökben erősek, egyesült erejük által szabadok és minden

időben méltányosak egymás iránt! A mi akaratunk komoly és határozott; ezen egyetértésnek létrehozására és fönntartására nézve mi nem fogjuk engedni, hogy a mult idők keserű emléke a méltányosság békülékeny indulatját elfojtsa keblünkben; és ha még sem sikerül egygyé tenni ezt a hont: legyen Isten bíró közöttünk és azok közt, kik miatt a kitüzött szent czélt elérni lehetetlen lön!

DE BALLAGI GEZA.

